

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ БАТЬКІВ ЗА КОРДОНОМ

Ключові слова: педагогічна культура батьків, освіта батьків, тенденції педагогічної освіти батьків, надання допомоги батькам, освітні програми.

Сутність проблеми, стан її дослідження: робота з батьками за кордоном будується на підставі деяких передумов. По-перше, потреба батьків у підтримці. В цьому випадку важливим джерелом знань може виявитися організоване суспільством виховання батьків.

По-друге, педагогічно освічених батьків потребує не тільки суспільство, вчителі, а й сама дитина. Йдеться про дотримання прав дитини на повноцінні умови розвитку.

По-третє, існує певний зв'язок між якістю домашнього виховання і соціальними проблемами суспільства. Всі помилки суспільства стосовно сім'ї призводять до виникнення низки соціальних проблем: злочинність, алкоголізм, наркоманія, психічні відхилення і т.д. Це давно зрозуміли в багатьох країнах, де робота з батьками ведеться в дуже широких масштабах. Вихідним моментом тут можуть бути різні релігійні, моральні, пізнавальні і навіть естетичні цінності [1].

Відповідно до постановлених задач буде використано комплекс **методів дослідження:**

- *загальнонаукові* – аналіз (історіографічний, порівняльний, ретроспективний), синтез, абстрагування, узагальнення, аналогія для розвитку історії становлення та теоретичних питань системи педагогічної освіти батьків за кордоном;

- *предметно-хронологічної ретроспекції*, що сприятиме виявленню тенденцій розвитку, дасть змогу простежити зміни в теорії та практиці формування педагогічної культури на різних етапах та виявити рушійні сили процесу;

- *структурний* – забезпечить розгляд педагогічного процесу на основі системотвірних компонентів теорії і практики формування педагогічної культури батьків;

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити сучасні тенденції педагогічної освіти батьків за кордоном.

Існує два основних напрямки, за якими будується освіта батьків: педагогічна підготовка майбутніх батьків (тобто старшокласників) та безпосередньо педагогічна освіта батьків (дорослих).

Перший напрямок активно схвалюється батьками школярів (на відміну від статевої освіти), носить, як правило, факультативний характер. У 1972 році в США був розроблений широкомасштабний проект «Освіта з метою підготовки до виконання батьківських обов'язків», який, довівши свою високу ефективність, став поштовхом до створення нових програм педагогічної освіти молоді. Прикладом може служити широко відома в 70-х роках програма «Вивчення дитинства», яка використовувалася в більш ніж 2300 школах різних штатів США. До розробки програм такого роду, крім фахівців, залучаються як неформальні (бойскаути, Армія Порятунку і федерація Порятунку дітей), так і релігійні організації, а також установи соціальної служби.

Другий напрямок – педагогічна освіта батьків – бере свій початок з 20-х років минулого століття. Першим у цій сфері був Лоренс Франк, що вважав виховання батьків «засобом трансформації суспільства», бо якщо навчити батьків виховувати дітей по-науковому, то таким чином можна виховувати громадян, здатних реформувати соціальні інститути. Він вірив, що за допомогою наукових досліджень можна знайти такі методики, які допоможуть задовольняти потреби дітей у сім'ї. Перші психопедіатричні центри були організовані А. Адлером в 1919 році для консультації батьків та дітей і довели свою ефективність. У 1927 році таких центрів у Відні було 22 і ще 20 в інших європейських країнах. Спочатку необхідність допомоги батькам була викликана медичними показаннями. Довгий час вважалося, що причина дисгармонії в стосунках батьків і дітей криється в психологічних проблемах дорослих. У процесі консультування сімей багато вчених прийшли до висновку, що в більшості випадків батькам не вистачає елементарних знань про закономірності розвитку дитини, її індивідуальні особливості. Це істотно відрізняло педагогічну допомогу від терапії.

Сучасні види надання допомоги батькам можна умовно розділити на: групові консультації (або заняття в групах), індивідуальне консультування та психотерапію (Джінотт). Як правило, в першому випадку вирішуються проблеми щодо

благополучних сімей, в яких конфлікти носять епізодичний характер, індивідуальне консультування допомагає в дуже складних випадках, а при ситуації, коли установки і сприйняття батьків сильно спотворені, необхідна робота з психотерапевтом. Завдання організаторів педагогічної освіти батьків – визначити, якого характеру допомоги потребують батьки, інакше їхня педагогічна освіта буде неефективна. Однак закордонні вчені (Т. Гордон, Х. Джінотт та ін.) дотримуються твердого переконання, що батьки – не пацієнти. Така точка зору з'явилася лише в останні три десятиліття, коли були систематизовані підходи до педагогічної освіти батьків [3], [4].

Характерною особливістю роботи з педагогічної допомоги сім'ї є те, що вона практично завжди будується за певною програмою. Програми різноманітні не тільки з теоретичних підходів, але і за їх призначенням. Існують спеціальні програми для корекції поведінки аномальних дітей, для батьків, діти яких залишилися інвалідами, сиротами, для обдарованих дітей та дітей-наркоманів, для батьків-підлітків. Також програми диференційовані за віковою ознакою дітей (для дошкільнят, підлітків, молоді). Для нас такий підхід становить значний інтерес, тому що почати педагогічну освіту батьків передбачалося з розробки програми, в якій враховувалися б, в першу чергу, вікові особливості дітей.

Педагогічну освіту батьків за кордоном більшість дослідників називають соціальною профілактикою соціалізації. Відповідно до цього будується і робота з батьками. Основним принципом тут є орієнтація на права дитини, на демократичний стиль спілкування з ним, діалогічність. Багато педагогів підкреслюють, що сучасні батьки продовжують говорити з дитиною з позиції переваги і влади, не усвідомлюючи, що діти слухають їх з позиції рівності. Це призводить до конфліктів і непорозумінь між ними. Однак виникає небезпека надмірного дітоцентризму, що змушує вчених чітко розділяти права дитини і відповідальність батьків. Демократія ними розуміється не як повна свобода (анархія), а як поєднання свободи і порядку. Демократична спрямованість виховання включає такі обмеження, в рамках яких діти відчують свободу. Їх право вибирати обмежена тими сферами життя, де вік, досвід і підготовленість дозволяють їм зробити відповідальний вибір. Нам це трактування демократичності в стосунках представляється найбільш вдалою (О. Крістенсен, К. Томас) [2].

Освітні програми носять різний характер – рідше це інформаційно-пізнавальний (перегляд відеофільмів, слайдів, читання і обговорення літератури), частіше вони передбачають обмін життєвим досвідом, семінари, тренінги. Критикується надмірно теоретизована подача матеріалу, шкідливими визнаються неконкретні сентенції типу «Будьте чуйні!» або «Треба бути більш уважним до дітей», так як ведуть до гіпертрофії почуття провини, неспокою і самознищення батьків. Необхідно відзначити, що вітчизняні рекомендації (особливо радянського періоду) часто є саме таким «навчанням», а батьків звинувачують в нездатності дотримуватися їх.

Кожна програма віддає перевагу одному з аспектів сімейного виховання (комунікація, обмін інформацією та досвідом і т.д.). Для нас такий підхід малоефективний, тому що батьки не завжди можуть зорієнтуватися, який аспект виховання їх цікавить найбільше. Досить низька педагогічна компетентність дорослих часто не дозволяє навіть виокремити цей аспект. Тому їм необхідна для початку загальна педагогічна підготовка.

Більшість програм припускають широку самодіагностику і діагностику дітей. Пізнання дитини і самопізнання – девіз багатьох освітніх розробок, в основі яких лежить особистісний підхід. Широко поширена ідея – змінити дитину можна лише змінюючись самому. Навчання будується за принципом пропозиції тематики програми слухачам, а вибір залишається за ними. Велике значення приділяється ціннісному визначенню програми, так як всі батьки різні, і деяких не влаштує підхід, обраний автором. Цей принцип дозволяє уникнути розчарувань, пов'язаних із розбіжністю поглядів організаторів педагогічної освіти батьків і їх учасників.

Наслідком вищезгаданого принципу є те, що педагогічна освіта будується суто на добровільних засадах – займаються ті, хто в цьому дійсно зацікавлений. У руслі нашого дослідження такий підхід є основоположним, так як ефективність освоєння курсу безпосередньо залежить від потреби в ньому батьків.

Оскільки кожна група унікальна, виникає проблема з визначенням фіксації результатів тієї чи іншої програми. Це пов'язано з тим, що різними бувають і рівень компетентності викладача, його особистість, індивідуальні установки слухачів, їх соціально-культурні відмінності, ставлення до навчання. Самі програми також мають різну тривалість, різну спрямованість. Тому основним показником результативності тут служить задоволеність батьків освоєнням курсу,

яка визначається методом їх самооцінки і методом спостереження за ними та їхніми дітьми. Для нас цей показник буде також орієнтиром при побудові освітньої програми для батьків.

Більшість програм, що реалізуються за кордоном, розраховані на групові форми роботи. Контингент батьків підбирається за місцем «проблеми» – якщо мова йде про хвору дитину, то це клініка, якщо асоціальна поведінка – за місцем проживання, низька успішність – у школі. У нашому випадку педагогічна освіта батьків організовується в школі, тому що клас – це зібрання одновікових дітей, добре знайомих один з одним, що істотно спрощує збір інформації про поведінку і соціальних зв'язках підлітків.

Зарубіжний досвід передбачає зазвичай щотижневе проведення занять по 90 хвилин протягом 8-12 тижнів. Існують і короткострокові курси, розраховані на 2-3 дня, і тривалі – на кілька місяців. Навчання переважно платне.

Рівень розвитку сучасного суспільства залежить від багатьох чинників, серед яких педагогічна культура його членів, зокрема батьків, посідає значне місце. Завдання, що стоять сьогодні перед школою – виховання високоморальної, всебічно розвинутої, гармонійної особистості, – не можна вирішувати без активної допомоги громадськості, без свідомої участі сім'ї. Відтак, однією з важливих і складних проблем сучасної педагогічної теорії і практики є формування педагогічної культури батьків як основи вдосконалення сімейного виховання, а одним із шляхів її вирішення – звернення до історичного досвіду, до педагогічної спадщини видатних педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицкова Ю. В. Проблема формування педагогічної культури батьків у вітчизняній педагогічній думці другої половини ХХ століття : Автореф. дис. ... кандидата пед. наук. – Харків, 2009. – 20 с.
2. Кокоева А.Т. Формирование педагогической культуры родителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Кокоева, Алинат Таймуразовна ; Сев.-Осет. гос. ун-т им. К.Л. Хетагурова. – Владикавказ, 2003. – 22 с.
3. Ginott H. Between parent and child [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://betweenparentandchild.com/index.php?p=Haim&s=contet>
4. Gordon T. Parent effectiveness training. New York: Peter H. Wyden. 1970.